

УДК 165.74

© Михайло Марчук,
© Марія-Катерина Сербін
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПРАГМАТИЗМ І НЕОПРАГМАТИЗМ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ

Досліджуються теоретико-методологічні можливості філософії прагматизму та неопрагматизму з погляду проблематики сучасної методології науки. Проаналізовано суть і специфіку становлення цього різновиду філософування, вихідні настанови і принципи, основні поняття та концепти, які стали значущими у філософії кінця ХХ та початку ХХІ століття. Показано, що прагматизм і неопрагматизм актуальні в контексті розвитку філософії в Україні, яка долучається до світового світоглядного та методологічного дискурсу. Критично проаналізовано спроби реконструювати сучасну філософію, звільнити її від архаїчної платонівської метафізики, зорієнтованої на дослідження трансцендентних сутностей, та намагання переосмислити ідеал науковості крізь призму зближення природничонаукового і гуманітарного знання. Ключові слова: Джемс, Дьюї, епістемологія, знання, метафізика, наука, Пірс, прагматизм і неопрагматизм, раціональність, Рорті, смисл, філософія науки, цінності.

Актуальність дослідження методологічного потенціалу прагматизму та неопрагматизму зумовлена провідними тенденціями розвитку сучасної світової філософії, в тому числі й філософської думки в Україні. Будучи за всіма параметрами суто американською філософією, прагматизм оригінально формулює та розв'язує традиційні проблеми, які поставали в онтології, гносеології, антропології, культурології, соціальній філософії, етиці, естетиці, методології науки, філософії освіти тощо. Саме це й привертає увагу наших сучасників до теоретичної спадщини яскравих представників цієї філософської течії.

Крім того, філософія прагматизму, хоч і зі значним запізненням (адже вона динамічно розвивається вже понад століття), стає надбанням українського наукового співтовариства, що можна пояснити як особливостями і методологічними потенціями самого цього феномену, так і соціокультурною ситуацією, що склалась в Україні на початку ХХІ століття. «Зафіксовано, – пише Н. Вяткіна, – що попит на ідеї прагматизму різко зростає у періоди соціального підйому в країні або ж у молодих державах на початку пошуку власних цінностей і зразків. А такі форми діяльності як проектна діяльність, інтерактивні методики, командні принципи роботи (team-work), розвиток критичного мислення, – є ознаками суспільства й освіти, що розвиваються. Як стверджують прагматисти, лише вдосконалення структури дії дозволяє вдосконалити і мисленнєвий досвід» [1].

Варто відзначити, що дослідження прагматизму також може посприяти відновленню в нових історичних умовах плідного діалогу між американською традицією та іншими філософськими напрямами. Вихідні настанови прагматизму здатні відродити «дух лабораторії», характерний для вченого, пов'язаного з реальним життям. Вплив і значимість прагматизму виявилися, наприклад, у дискусіях з приводу загальної філософської доктрини розумового сприйняття (mental attitude) реальності, спрямованої проти інтелектуальних спекуляцій, характерних для філософії ХІХ ст.

Витоки прагматизму, на думку дослідників, можна відшукати в європейській філософії емпіризму. Класиками американського прагматизму вважаються Ч. С. Пірс, В. Джемс, Д. Дьюї, а також відомий в усьому світі представник неопрагматизму Р. Рорті.

У некласичній філософії, де акцентується увага на взаємозв'язку діяльності людини і мови, проблемами прагматики переймалися представники неокантіанства (Е. Касіер), аналітичної філософії (Л. Вітгенштайн, Дж. Л. Остін, П. Ф. Стросон), російської філософії ХХ ст. (П. Флоренський, О. Лосев), екзистенціалізму (М. Гайдегер, М. Бубер), філософської герменевтики (П. Рікбор), постмодернізму (Ж.-Ф. Ліотар, Ж. Деріда, М. Фуко) та багато інших.

Найавторитетніші зарубіжні дослідники прагматизму (Ф. Анкерсміт, Р. Бернстайн, Д. Вілсон, К. Вест, Дж. Ган, Дж. Кемпбел, П. Курц, Е. Лаклау, Ш. Муф, Е. Нейдтел, К. Нельсон, М. Вайт, М. Хук) усебічно проаналізували генезу прагматизму, його специфіку, методологічні можливості, зв'язки з європейською філософією тощо.

Заслужують на увагу цікаві розвідки російських дослідників цієї теми – Ю. Баранової, В. Горшкова, А. Грязнова, А. Гурєвої, А. Зотова, А. Зикової, А. Каримського, О. Курасвої, І. Красненкової, Е. Митковець, Г. Нажмудінова, Л. Павлової, А. Рубцова, О. Рибаса, Н. Соколової та ін. Особливо варто відзначити монографію Ю. Мельвіля «Чарльз Пірс і прагматизм» (М., 1968).

Ще більш активно та ґрунтовно у спеціальній літературі висвітлювалася творчість Річарда Рорті – засновника неопрагматизму (Р. Бернстайн, П. Веріліо, Д. Девідсон, В. Квайн, Ж.-Ф. Ліотар, Т. Нагель, Х. Патнем, В. Селарс, Я. Гінтіка та ін.). Своїми критичними оцінками неопрагматизму Рорті відзначилися П. Блум, Ж.-К. Вольф, А. Левізон, Т. Левін, К. Нільсен, Ф. Фарел. Окремо варто згадати полемічні праці таких відомих європейських мислителів, як Ж. Буврес, Дж. Ватімо, Д. Денет, Ж. Деріда, Ю. Габермас та ін. У Росії критичний аналіз його творчості репрезентований працями Р. Апресяна, І. Джохадзе, В. Куренного, А. Парамонова, В. Руднева, А. Рикліна, Н. Юліної та ін. На початку ХХІ століття побачили світ ґрунтовні монографії, присвячені філософії Р. Рорті: Юліна Н. «Постмодерністський прагматизм Річарда Рорті» (Долгопрудный, 1998); Джохадзе І. «Неопрагматизм Річарда Рорті» (М., 2001); Казначеев П. «Філософія неопрагматизма и теория свободы в современном либерализме» (М., 2002).

В Україні філософію прагматизму та неопрагматизму досліджували тією чи тією мірою Ф. Бацевич, А. Богачов, І. Добронравова, В. Єрмоленко, В. Жарких, О. Засенко, К. Климова, Р. Кобець, О. Колісник, С. Кошарний, Т. Кошманова, С. Кримський, М. Култаєва, А. Лой, В. Лук'янець, А. Луцишин, О. Панченко, Н. Поліщук, Є. Причепій, В. Рижко, В. Самчук, А. Синиця, А. Тихолаз, В. Чуйко, В. Штанько, В. Ярошовець та інші. Опублікована ґрунтовна робота Поліщук Н. «Філософія прагматизму» (Київ, 2012). Серед захищених дисертацій на цю тему можна відзначити: Матвієнко П. «Трансформація епістемологічних концепцій у філософії ХХ ст.: тенденції та проблеми» (Харків, 2002); Мінаков М. «Досвід і філософія: еволюція поняття досвіду в західній філософії ХІХ – ХХ століть» (Київ, 2007).

У філософській та науковій літературі розкриваються різні аспекти цієї теми. Проте спеціальні дослідження означеної в назві статті проблеми поки що відсутні.

Стосовно власне прагматистської філософії науки варто зазначити, що її незаперечною заслугою став аналіз діяльнісних і соціокультурних аспектів епістемології, активності суб'єкта пізнання, розробка принципів некласичної методології та нової раціональності. Прагматизм акцентує увагу на соціальній ролі науки, її практичному використанні, що узгоджується з актуальними настановами постнекласичної науки та методології, пов'язаними з аксіологізацією та гуманізацією науково-технічного поступу людства на початку третього тисячоліття. Головною особливістю методології прагматизму Р. Дж. Бернстайн вважає поєднання двох методологічних настанов, які характерні для фаліблізму й антискептицизму. «Ми прекрасно розуміємо, – пише він, – що більша частина наших теорій і робочих гіпотез коли-небудь буде спростована (чи переглянута). Сторого кажучи, всі наукові теорії та гіпотези, – в тому вигляді, в якому вони нам дані, – «хибні». Але цілком абсурдно виходячи з цього стверджувати, що ми нічого не знаємо про світ» [8, р. 37].

Поява прагматистської традиції стимулювалася бажанням оновити філософію, зробити її науковою. Така настанова не могла з'явитися на попередніх етапах розвитку філософської думки. Наприклад, антична філософія не була суто раціональною, вона включала в себе елементи містики (піфагорійці), художнього способу відображення дійсності (діалоги Платона). Та незважаючи на ці відхилення, в основі цієї філософії лежало переконання, що первнем світу є Логос (Геракліт), або Розум (Анаксагор) і т.д. Щоб зрозуміти закони логосу, який керує космосом потрібно активізувати людський логос та його філософську діяльність. У середньовіччі на авансцену виходить теологія, розум підкоряється вірі, хоча, як і раніше, розщеплення активності самого розуму на філософський і науковий не відбувається.

Ситуація кардинально змінилася на початку Нового часу, коли сформувалася наука в сучасному розумінні. Вона ґрунтується на використанні експериментального методу, засади якого сформулював Ф. Бекон у праці «Новий органон», а також математичної мови опису закономірностей природи (наприклад, закони механіки Ньютона, сформульовані у праці «Математичні первні натуральної філософії»). Практичні успіхи нової науки призвели до того, що вона стала протиставлятися філософії. Наука як щось нове, більш точне, практично корисне, що дозволяє робити вірогідні прогнози і слугувати підставою технічних новацій, протиставляється старій, академічній, спекулятивній

філософії. Це своєю чергою спонукало філософів до того, щоб гідно позиціонувати себе на тлі молоді та амбітної науки з новим арсеналом пізнання навколишнього світу.

Упродовж наступних століть прагнення зробити філософію науковою породило багато філософських напрямів: німецьку класичну філософію, неокантіанство, позитивізм, феноменологію і навіть такий антисциєнтистський напрям, як екзистенціалізм. Критична філософія Канта починається з питання: «Чи можлива метафізика як наука?». В ученні про науку Фіхте продовжив лінію Канта. По-особливому ідею наукової філософії репрезентували у своїх системах Шелінг (негативна і позитивна філософія) і Гегель (наука логіки, філософія природи, філософія духу). Нарешті, позитивісти запропонували проект наукової філософії як методології науки. О. Конт, Д. С. Міль, Р. Авенаріус, Е. Мах вважали цінним таке пізнання, що спирається на досвід, емпіричний опис, узагальнення фактів, а все, що виходить за їхні межі, не має жодного стосунку до науки.

Прагматизм за своїм характером сумірний з ідеєю позитивізму про звільнення науки від метафізики й зосередження уваги на фактах, на розробці позитивного, тобто конкретно-наукового знання. На думку Джемса, прагматизм також є філософією емпіризму, хоч і більш радикальною, ніж будь-яка інша філософія. Гусерль вважав створену ним феноменологію «строгою наукою», що досліджує свідомість і виявляє трансцендентальні засади наукового знання. Екзистенціалізм також по-своєму відповідає на запитання: чим повинна займатися філософія в ситуації, коли наука стала домінуючою формою пізнання дійсності?

Представники прагматизму, досліджуючи особливості взаємодії науки і філософії, як і позитивісти й аналітики, хотіли звільнити мислення від «метафізичних абстракцій» і теоретичних псевдопроблем. Вони намагались озброїти філософію власним строгим методом і визначити для неї спеціальну сферу дослідження. Наставники прагматизму впливали на саме становлення філософії науки у другій половині XIX ст. Наприклад, Р. Бернстайн вважає, що вся філософія XX ст. пов'язана з прагматизмом. За його логікою, не існує окремо аналітичної, окремо континентальної чи прагматичної філософії (загальноприйнятий поділ на школи і напрями, на його думку, вводить інтелектуальних істориків в оману), насправді ж існує один великий прагматизм, який охоплює та «абсорбує» як англо-американську аналітичну, так і континентальну філософію [див.: 8, с. 105].

У вузькому розумінні прагматизм пов'язується з методологічною максимом, сформульованою Ч. Пірсом, якого не влаштовувала неточність філософської термінології та порожні метафізичні конструкції. Пірс шукав метод виключення з мови позбавлених смислу висловлень. Сформульована ним максима – це припис для вчених і філософів, згідно з яким вони повинні оперувати лише такими поняттями, які мають спостережуване підтвердження. Така максима дозволяла справлятися з різними спекулятивними побудовами філософів старого зразка. Подібною процедурою займалися і представники аналітичної філософії, що зближує їх із прагматизмом. Сьогодні під прагматизмом розуміють уже не стільки відповідну максиму, скільки епістемологічну програму, розроблену спільними зусиллями представників цього філософського напрямку.

Прагматисти заявили, що вони мають намір здійснити «Коперніканський переворот», а саме – повну реконструкцію філософії. Головна їхня ідея полягала в тому, що ключем до розв'язання філософських проблем є практичне ставлення до людського життя. «Філософія повинна займатися не «проблемами філософів», а людськими проблемами» [3, с. 45]. На думку Ф. Шилера, мета і головний акцент прагматизму спрямовані на поступове експериментальне дослідження фізичних, біологічних, психологічних, лінгвістичних і соціальних проблем, які неможливо розв'язати за допомогою єдиної метафізичної формули чи апіорної системи. Відмовляючись аналізувати значення, вживання та цінність як три окремі, не пов'язані між собою поняття, прагматизм уперше пояснив природу істини і процесу, завдяки якому істини реального життя справді встановлюються, розвиваються і, якщо це потрібно, модифікуються чи відкидаються [див.: 9, р. 334].

В основі філософії прагматизму лежить визнання цілісності людської природи і глибокої ірраціональності концепції «чистого розуму» [2, с. 142]. Звідси впливає нове розуміння співвідношення «чистої» і прикладної науки, думки і дії, відокремлення інтуїції від практичного досвіду та експериментальної верифікації. Філософія прагматизму ґрунтується на запереченні непорівнянності часткових інтересів і суспільних проблем. Тому не дивно, що за такого широкого охоплення глибоких філософських проблем загальне визначення прагматизму, в якому знайшла б відображення вся розмаїтість методів наукового пізнання, становить значні труднощі. Звідси напрошується висновок, що головною метою науки тепер є не стільки знання та істина, скільки перетворення та експлуатація природи.

Прагматизм надав усім компонентам наукового пізнання екзистенційно-феноменологічного значення, сприяючи тим самим аксіологізації та гуманізації науки. Він виник природно у процесі філософських розмислів про зрозумілі, знайомі та життєво важливі

проблеми, актуалізувавши одну з найпродуктивніших філософських теорій кінця XIX ст., ідеї якої продовжують впливати на розвиток філософії та багатьох інших галузей знання. Найкращим доказом новизни і продуктивності цієї теорії, вважає Ф. Шиллер, є повнота і безглуздість нерозуміння, з якими її приймають [див.: 10, р. 95]. Йдеться про те, що філософська спільнота Європи спочатку була обурена вихідною тезою прагматизму, що істина має працювати і приносити користь, вважаючи це комерціалізацією та приниженням ідеальних, священних, духовних цінностей, зведенням їхньої значущості до рівня долара і цента.

Єдиний по-справжньому фундаментальний ідеал науки – це достовірне знання. Не важливо, що саме пізнається наукою: окреме чи загальне, фактичне чи ціннісне. Наука всеохопна, її цікавить і те, що є, і те, що може бути, і те, що повинно бути. Призначення науки – пошук смислів. Однак єдиного визначення поняття смислу немає. Смысл – набагато ширша категорія, ніж думка. Залежно від методу змінюється і смисл. Наприклад, аксіоматичний метод передбачає смисл у формі логічних і математичних конструкцій, а прагматистський метод – як тлумачення (інтерпретація), що здійснюється за допомогою людських цінностей, емоцій, думок, ідеалів, екзистенціалів тощо. Ч. Пірс, який не надавав прагматистському методу загальнофілософського значення, обмежив сферу його застосування науковими поняттями і тією практикою, що мала місце в науковому товаристві під час обговорення смислу наукових понять. Як зазначає А. Рибас із посиланням на Рорті, «прагматизм як нова філософська школа починається саме зі спроб визначення поняття смислу і з вказівки на відповідну прогалину в класичному раціоналізмі. Прагматична максима Пірса стала першим досвідом фіксації смислу в його протиставленості класичній парадигмі й породила цілу традицію в американській філософії» [7].

Смысл трактується Пірсом як синтез віри, знання і дії. В. Джемс, запозичивши ідею прагматистського методу Пірса, поєднав її з утилітаризмом Дж. С. Міля. Під методом прагматизму він мав на увазі поєднання понять та ідей з віруваннями, з їх працездатністю в «потоці досвіду» індивіда. Якщо ми оперуємо прагматистським методом, то ми ніколи не побачимо в подібному слові завершення свого дослідження. З кожного слова потрібно взяти його практичну цінність (practical cash-value). На думку Дьюї, смисли – не що інше, як інструменти, за допомогою яких людина може реалізувати свої проекти.

Варто звернути також увагу на процеси прагматизації неklasичної та постнеklasичної методології наукового пізнання. Відомо, що класична методологія як «об'єктоцентристська» і «безсуб'єктна» в цілому не містила спеціально прагматистської компоненти. Становлення неklasичної методології зумовлене кризою в науці на зламі XIX-XX ст., що призвела до нового розуміння специфіки наукової діяльності, надання важливого значення принципу активності суб'єкта пізнання та методичних засобів, які ним використовуються. Зростала роль суб'єктивного, ціннісного, творчого моментів у сфері пізнавальної діяльності. Наука пізнавала дійсність крізь призму ідеалізованих суб'єктів, штучних мов, символічних засобів, проблемних ситуацій, гіпотетичних припущень, які вимагали апробації на предмет їхньої науково-прагматичної значущості. У методологію природознавства проникають такі прагматистські настанови, як «принцип економії» мислення та радикальний феноменалізм (Мах), ідеї конвенціоналізму (Пуанкаре), інструменталізму (Дьюї), операціоналізму (Бріджмен), теоретичного навантаження фактів (Дюгем – Квайн), мовно-концептуального каркасу науки (Карнап), відносності розмежування аналітичне-синтетичне, емпіричне-теоретичне, когнітивне-ціннісне (Квайн, Девідсон, Селарс, Патнем).

Прагматизація методології природознавства набувала різних форм, однак її головною настановою було з'ясування епістемної ефективності використовуваних засобів, їхня оцінка як інструментів розв'язання проблемних ситуацій, теорій – як умовних «робочих моделей», а науки – як однієї з форм адаптації людини у світі. «Прагматизм, – підкреслював Ч. Пірс, – це не світогляд, а лише метод рефлексії, мета якого зробити наші думки ясними» [4, с. 132]. Прагматистська методологія не відкидає жодної гіпотези, з якої випливають корисні наслідки. Застосовуючи характерний для прагматизму принцип утилітаризму, природознавець отримує максимальну користь від кожної теорії чи гіпотези.

Сучасна філософія науки спирається на парадигму цілісності, на розуміння важливості глобального, всебічного погляду на світ. Це виявляється, по-перше, у цілісності суспільства, біосфери, ноосфери, світобудови, оскільки людина перебуває не поза межами досліджуваних об'єктів, а безпосередньо включена в них як елемент; по-друге, у формуванні нового розуміння природи як органічної цілісності (організм, вид, біоценоз, біогеоценоз); по-третє, природничі науки об'єднуються, посилюється також взаємодія природничих і гуманітарних наук. Виходячи з парадигми цілісності, основним об'єктом дослідження природознавства стає єдиний неподільний Усесвіт, розвиток якого визначається універсальними законами здатної до самоорганізації природи.

Щодо гуманітарного знання, то в ньому домінує прагматистський метод із притаманною йому логікою практичного умовиводу. Люди з їхніми соціальними діями є тією референтною системою, яка властива методології прагматизму. Не випадково Дільтей вважав гуманітарну методологію і знання ключем до розуміння всієї культури. Прагматистські ідеї в структурі гуманітарної методології націлені на самопізнання і самотворення людини, а також удосконалення комунікативного досвіду на засадах гуманізму. «Рорті звертає увагу на те, що прагматизм як своєрідна стратегія філософування постала в результаті пошуку точок дотику між науковим і гуманітарним знанням і еволюціонував згодом у напрямі дискредитації ідеалу наукового знання (як адекватної відповідності об'єктивному стану справ) і відмови від панування епістемологічних настанов у філософії та культурології. Рорті вважає таку еволюцію закономірною і досить повчальною для сучасних філософів, які намагаються захищати традиційну парадигму пізнання з її вимогами систематичності, точності й доказовості» [6, с. 113].

Прагматизм не відмовляється від ідеалу науковості знання. Понад те, природничі науки можуть бути взірцем для наслідування, проте це ще не означає, що мистецтво, релігія чи політика позбавлені пізнавального потенціалу. «Так, Пірс був упевнений у тому, що привносить у філософію методологію точних наук, і навіть намагався дедукувати свої філософські погляди з тверджень математичної логіки. З іншого боку, Пірс підпорядкував логіку етиці й естетиці і люто критикував своїх позитивістських опонентів. Джемс прославився своєю любов'ю до емпіризму, фактичності й конкретики, однак він же проголосив вірування настільки ж надійним джерелом істин, яким є й природничі експериментальні науки. Дьюї, у свою чергу, намагався використати дарвінізм для обґрунтування своїх філософських поглядів, маючи намір зробити «науковим» усе існуюче знання» [там само, с. 113].

Р. Рорті критикує традиційну епістемологію, протиставляючи їй прагматизм як адекватну стратегію філософування, незалежну від класичних уявлень про істину як відповідність реальності. Репрезентаціонізм у теорії пізнання – не просто помилкова концепція, в його основі лежить аморальне жадання людини сховатися від особистої відповідальності за свої дії, переклавши її на безлику об'єктивність, істину як авторитетну інстанцію, що не залежить від особистості. Прагматизм відмовляється від істини як відображення реальності, добачаючи в цьому догматизм. Істина повинна мати людське обличчя, бути результатом творчої діяльності суб'єкта пізнання. Саме в цьому, на думку Рорті, полягає принципова відмінність між науковим природознавством і сферою соціогуманітарного знання. Культуру формалізувати неможливо, тому що вона ґрунтується не стільки на наявному, скільки на можливому та належному. Логізація сутнього все перетворює на мертву схему, тоді як осмислення буття передбачає свободу творення смислів, які невіддільні від ірраціонального, в тому числі й від абсурду.

Головною настановою прагматизму стало подолання класичного «метафізичного мислення» чи, іншими словами, платонівської парадигми філософування. На думку Рорті, найбільший внесок у цю справу зробили Вітгенштайн, Гайдегер і Дьюї. Саме вони закликали відмовитися від репрезентаціоністського розуміння пізнання. Рорті називає їх філософами, чия мета полягала в «наставлянні», щоб допомогти їхнім читачам і суспільству в цілому порвати із застарілими «словниками» і підходами, не забезпечуючи при цьому якої-небудь «основи» для нових інтуїцій [див.: 5, с. 9].

Ще однією заслугою прагматизму можна вважати обґрунтування нового типу раціональності, відмінного від класичного, що вичерпав свій евристичний потенціал. Його переваги ґрунтуються на практичній значущості комунікативної моделі пізнавальної діяльності та відмові від її ціннісної нейтральності. «Рорті вказує на неповноту суб'єкт-об'єктної схеми філософського пізнання і звертає увагу на сферу цінностей, які не можуть бути суто теоретичними конструктами, а є точками дотику теорії і практики, філософії і життя. Саме цінності, або ж смисли, визначають суть філософської проблематики й, окреслюючи тематику філософування, вимагають кардинального переосмислення всієї структури пізнання, тому що відразу ж стає очевидним, що смисл має своєрідний онтологічний статус, який не можна звести ні до суб'єктивності, ні до об'єктивності» [7].

Можна по-різному ставитися до намагання Рорті дискредитувати традиційну епістемологію, що завжди претендувала на статус верховної інстанції у сфері пошуків істини, на володіння критерієм істинності, проте не можна не погодитись із його думкою, що класична раціональність – фундамент і передумова тоталітарного мислення. В сучасних умовах таке мислення неприйнятне. «Безумовним правилом філософування в наш час повинно стати визнання права кожного на його

істину; дотримання цього правила є запорукою демократичного суспільства, в якому тільки й може виявитися нова, неklasична раціональність» [там само].

Ідея нової раціональності в контексті філософії прагматизму та неопрагматизму набуває нової – практичної – значущості, тому що саме життя вимагає нового мислення. «Рорти, безперечно, правий, стверджуючи, що нині філософія вже не може відриватися від реального життя, а, навпаки, повинна підкоритись його інтересам, як би далеко вони не перебували від інтересів самої філософії (філософії як проблематизації сутнього з метою осмислити нежиттєве, трансцендентне щодо реальності й актуальне лише для того, хто перед спокійним благополуччям надає перевагу відкритості думки). Правильним є також і те, що нині саме солідарність публіки, а не строгість філософського міркування виносить вердикт стосовно права на існування тієї чи тієї філософської концепції» [там само]. Саме завдяки новому погляду на зв'язок філософії з реальним життям ідеї прагматизму стали актуальними і популярними в сучасному філософському дискурсі.

Висновок. Отже, філософія прагматизму і неопрагматизму на початку третього тисячоліття дедалі повніше розкриває свій потенціал, у тому числі й у сфері дослідження найактуальнішої проблематики філософії та методології науки. Завдячуючи прагматизму, становлення нової раціональності, постнеklasичної науки і методології набувають адекватного пояснення та виправдання. Ми звикаємо до думки, що знання тісно пов'язане з віруваннями і діяльністю, спрямованою на досягнення певної мети, що наукове пізнання має ціннісні виміри і невіддільне від смислотворення, що «звичка мислити дзеркально» (Р. Рорти) давно вже застаріла і тому від неї треба рішуче відмовитись, якщо ми хочемо зберегти природу і жити у цивілізованому, вільному, демократичному суспільстві.

Література

1. Вяткіна Н. Б. Американська філософія прагматизму: витоки і цінності [Електронний ресурс] / Н. Б. Вяткіна. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=culture_science_education&id=123&start=4
2. Джеймс В. Прагматизм / В. Джеймс; [укр. пер. П. Насади]. – К.: Альтернативи, 2000. – 142 с.
3. Карнап Р. Філософские основания физики. Введение в философию науки / Р. Карнап. – М.: Прогресс, 1971. – 390 с.
4. Пирс Ч. С. Как сделать наши идеи ясными / Ч. С. Пирс // Вопросы философии. – 1996. – № 12. – 132 с.
5. Рорти Р. Філософія и зеркало природы / Ричард Рорти. – Новосибирск: Изд-во Новосиб. ун-та, 1997. – 320 с.
6. Рыбас А. Е. Ричард Рорти о проблеме взаимодействия наук о природе и о культуре в философском познании / А. Е. Рыбас // Методология гуманитарного знания в перспективе XXI века. К 80-летию профессора Моисея Самойловича Кагана. Материалы международной научной конференции. 18 мая 2001 г. Санкт-Петербург. Серия «Symposium». Выпуск №12. СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2001. – С. 111-115.
7. Рыбас А. Е. Элиминативизм Рорти и проблема обоснования новой рациональности / А. Е. Рыбас // Современная философия как феномен культуры: исследовательские традиции и новации. Материалы научной конференции. Серия “Symposium”, выпуск 7. СПб.: СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2001. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.portalus.ru/modules/philosophy/rus_readme.php?subaction=showfull&id=1108805470&archive=0213&start_from=&ucat=1&
8. Bernstein R. J. The Pragmatic Turn / R.J. Bernstein. – Cambridge: Polity Press, 2010. – 263 p.
9. Schiller F. C. S. Humanism: Philosophical Essays / F.C.S. Schiller. – And & N-Y, 1902. – 347 p.
10. Schiller F. C. S. Must Philosophers Disagree / F.C.S. Schiller. – And., 1934. – 359 p.

Summary

*Marchuk M. Serbin M.-K. Pragmatism and Neo-Pragmatism in Terms of Contemporary Philosophy of Science. The article considers theoretical and methodological possibilities and the philosophy of pragmatism neopragmatism problems in terms of modern methodology of science. The authors analyze the nature and specifics of the formation of this kind of philosophizing, outgoing guidelines and principles, basic concepts that have become relevant in philosophy of the late twentieth and early twenty-first century. It is shown that pragmatism and neopragmatism is relevant in terms of philosophy in Ukraine, which is attached to the global ideological and methodological discourse. Critical analysis attempts to reconstruct modern philosophy to release it from archaic Platonic metaphysics, oriented to study transcendental entities, and attempts to rethink the ideal of science through the prism of convergence of natural science and humanities. **Keywords:** James, Dewey, epistemology, knowledge, metaphysics, science, Pierce, pragmatism and neo-pragmatism, rationality, Rorty, sense, philosophy of science, values.*